

Мегатренд универзитет Београд, Факултет за културу и медије, Академија Српске Православне Цркве за уметност и конзервацију, Мегатренд универзитет Београд, Факултет за пословне студије, Београд

DOI 10.5937/kultura1340421C

УДК 27-526.62

27-36:7.033.2

27-36 Константин I Велики

оригиналан научни рад

КОНСТАНТИН ВЕЛИКИ КАО СВЕТИ РАТНИК-КОЊАНИК

Сажетак: У периоду раног хришћанства јављају се бројне амај-лије, познате као група гностичких амајлија, са приказом светог јахача - коњаника који крстастим копљем пробада непријатеља. Овај мотив, најчешће приписиван Соломону који убија женског демона, касније ће бити повезан и са Христом, светим Ђорђем, светим Теодором и другим светитељима, а јавља се и на једној илуминацији која приказује цара Константина Великог у његовој победи на Милвијском мосту. Може се претпоставити, да је Константинова представа као светог ратника - царског коњаника, пре периода иконоклазме била шире распрострањена иако се могу уочити и извесна одступања у уобичајеној иконографији. Такође, иако је Константинова улога у прослављању хришћанства и Часног Крста велика, овај симбол је много старији и везује се за утицај других, старијих религија и веровања.

Кључне речи: свети јахач, Константин Велики, крст.

Увод¹

Рано хришћанство, пре свог утемељења, било је обележено бројним хришћанским огранцима који су, у мањој или већој мери, били у вези са Христом али и другим религијама и митовима. Од периода 2. века, када хришћанство на неки начин постаје институционализовано, а нарочито од периода 4. века, када уз помоћ цара Константина припад-

¹ Текст је написан поводом обележавања јубилеја 1700 година од доношења Миланског едикта. Текст је достављен посредством извршног уредника, на позив издавача, Завода за проучавање културног развитка. .

ници добијају и војну силу, бројне хришћанске заједнице су потиснуте, њихова тајна учења проглашена за јеретизам а казне су ескалирале.² Међутим, разна учења су опстала у визуелним представама а бројни мотиви су преузети у оквиру византијске иконографије. Један од веома интересантних мотива, свакако је представа коњаника – ратника.

У различитим религијама, представе коњаника са ореолом³ појављују се веома рано и говоре о великој улози овог мотива⁴. Уобичајени приказ састоји се из јахача на коњу који побеђује зло (змаја, женског демона или змију, повремено са лављом главом), окруженог ореолом око главе док у десној руци држи копље којим пробада непријатеља. Овај мотив преживео је и у оквиру византијске иконографије, иако се надовезује на хеленистички период а потом и на тријумфалну иконографију римских императора⁵.

2 Цветковска Оцокољић, В., Ђурић, Ж. и Цветковски, Т. (2013) Слобода, воља и знање: гностицизам и хришћанство, *Религија и толеранција* 19, Нови Сад: Филозофски факултет – Центар за емпиријска истраживања религије, стр. 91.

3 Представе коњаника које прате исти шематски стил, али без крстастог копља и ореола, проналазе се у мотивима трачких коњаника из 3. века на простору Македоније. Higgins, S. Riding into late antiquity: a Thracian rider relief from Golemo Gradiste, Konjuh, in: *Nis & Byzantium XI*, ed. Rakocija M. (2013) Niš: Niški kulturni centar, pp. 173-187.

4 Бац (Badž) наводи репродукцију једне од калцедонских купа из Британског музеја (No. 119 919) које се у облику печата јављају у време пада Асирског царства, после разарања Ниниве (612. године п.н.е.). На њој је приказан коњаник у борби са неком животињом а на основу иконографског мотива он сматра да би могла послужити као основа за каснију легенду о светом Ђорђу и аждаји, на пример али и за легенде о другим светитељима. Badž, E. V. 1988. *Amajlije i talismani* (prev. Dragan Jović i Borislav Stanić). Beograd: samostalno izdanje Borislav Stanić, Dragan Jović, Zorica Milivojević i Dobrosav Stanić, str. 131. Такође, Спир (Spier) аргументује да је приказ женског демона под називом Gello ког најчешће пробада коњаник, највероватније вавилонског порекла. Spier, J. (1993) Medieval Byzantine magical amulets and their tradition, *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* 65, London: The Warburg Institute, University of London, p. 34.

5 На Константиновом славолуку, подигнутом у част његове победе код Милвијског моста, може се уочити изнад фриза који приказује чувену битку, рондо у коме је приказан Хадријан у лову на лава, у иконографском стилу светог јахача. Van Dam, R. (2011) *Remembering Constantine at the Milvian Bridge*, Cambridge: Cambridge University Press, p. 126.

*Мотив светог коњаника-ратника:
хришћанска иконографија*

Мотив светог јачача⁶, најчешће се јавља у периоду раног хришћанства, на тзв. гностичким⁷ амајлијама (група јудео-хришћанских амајлија). На њима је приказан мудри цар Солмон како побеђује злог демона у женском обличју. Приказ најчешће прате старозаветне инскрипције у вези са Псалмом 91,1: „Који живе у заклону вишњега”.⁸ Иако се, већ рана хришћанска црква противила практиковању паганских обреда и обичаја, највећи број записа о паганским амајлијама дошао је управо кроз списе хришћанских аутора. С обзиром на то да је употреба амајлија као заштите од демона очигледно била врло распрострањена не само међу обичним народом, већ и међу свештенством, у 36. канону Лаодикејског сабора (Фригија) крајем 4. века забрањује се свештеницима да се баве магијом, астрологијом и враџбинама. Готово у исто време Апостолским указима је забрањено покрштавање оних који израђују амајлије а тзв. Геласијска уредба, забрањивала је и ношење филиктерија.⁹ С обзиром на то да су упоредо са бројним народним веровањима и хришћанска житија попримила необичне и фантастичне облике, Геласије

6 О мотиву светог јачача детаљније види у: Цветковска Оцокољић, В. и Цветковски, Т. (2013) Иконографски мотив светог јачача: порекло и развој, *Витешка култура* 2, Београд: Велики приорат Витезова Темплара Србије, стр. 163-187.

7 Гностичко учење је синкретичко учење, састављено од источњачких и грчких сродних религија и митова са хришћанским елементима. Свети списи гностичких секти писани су на грчком, јеврејском, арамејском, сиријском, коптском, латинском, староперсијском, старотурском, кинеском и старословенском језику. Најстарији податак о гностичима потиче из средине 1. века а сматра се да почиње са Симоном Магом из Гите у Самарији. Марковић, М. 2001. *Студије о религији антике*. Београд: Јасен, стр. 92.

8 Долс (Dols) наводи да је присутност демонологије у раним византијским списима (4. век) добар разлог да се верује да су ова веровања била распрострањена у Римском царству и да су хришћански свештеници били познати као лекари али и као егзорцисти. Dols, M. *Insanity in Byzantine and Islamic Medicine*, in: *Dumbarton Oaks Papers* No. 38, ed. Talbot, A. (1984) Washington, D.C.: Harvard University Press, pp. 144-145. Демон на појединим амајлијама поприма обличје антропоморфног бића, лава, дивље змијолике звери или женске фигуре са дугом косом док свети јачач изгледа (готово) увек исто. Коњаник је приказан увек на коњу који се пропиње, држи у руци крстасто копље којим пробада демона, његов плашт се вијори а око главе му је ореол. Види у: Bohak, G. (2008) *Ancient Jewish Magic: A History*, Cambridge: Cambridge University Press; Vikan, G. Art, Medicine and Magic in Early Byzantium, in: *Dumbarton Oaks Papers* 38, ed. Talbot, A. (1984) Washington, D.C.: Harvard University Press, pp. 65-86; Spier, J. нав. дело.

9 Walker, C. (2003) *The Warrior Saints in Byzantine Art and Tradition*. Aldershot: Ashgate, p. 33.

је на Римском сабору 494. године забранио као апокрифно једно житије светог Ђорђа и житије Кирика и Улите.¹⁰

Вокер (Walker) наводи да је хришћанска идеја о ратнику светитељу, односно *miles Christi* или *miles Dei*, припадника *militia Christi* или *caelestis militia*, проистекла из новозаветних списа, нарочито светог апостола Павла (Еф. 6,10-17), односно као позив на узимање *свеоружја Божијег*. Исти аутор наводи да је мотив коњаника преузет из антике и копиран у оквиру хришћанске иконографије али према појединим тврдњама, он се доводи у везу и са египатским култом посвећеном богу Хорусу који убија Сета. Према његовим тврдњама, војничка униформа у византијској уметности промењена је у стилу али њени елементи, позајмљени из антике остали су исти: кламус (*chlamys*), оклоп, кратка туника, бројно оружје, копље, мач, лук и стреле, и штит. Ипак, у почетку, античке војне фигуре нису толико коришћене као модели за свете ратнике; они су приказивани у дворској одећи као и други мученици. Касније, нарочито након иконоклазме, у околностима „ренесансе” Византија се окреће и копира античке моделе за приказивање светих ратника. Крунисање победника у битци или у арени, без обзира на то да ли то чини крилато божанство или људска фигура, представљало је другу популарну тему у античкој уметности која се такође јавља, касније, у Византији.¹¹ Гротовски (Grotowski) наводи да се најстарија већа група светитеља са војним атрибутима датира у 6. и 7. век.¹² Ипак, хришћанска представа војника у религијском контексту јавља се још у 3., а извесније у 4. веку са преузетим, старијим иконографским моделом коњаника са крстастим копљем који пробада демона. Гротовски¹³ наводи да је највероватнија веза гностичких амајлија са хришћанством у томе што многе амајлије ове врсте подразумевају крст као оружје али, понекад, и приказ Христа (или, евентуално, крста) који се налази на полеђини са инскрипцијама на грчком језику. Баџ¹⁴, на пример, наводи групу сиријских амајлија (које се налазе у Британском музеју, MS, Orient., No. 6673) на којима се појављује иконографски мотив светог јахача а приказани су различити старозаветни пророци, анђели и светитељи. Христ – коњаник

10 Novaković, S. (1880) *Legenda o svetom Đurđu u staroj srpsko-slovenskoj i u narodnoj usmenoj literaturi*, u: *Starine XII*, Zagreb: JAZU, str. 130.

11 Walker, C. нав. дело, стр. 22-31.

12 Grotowski, P. (2009) *Arms and Armour of the Warrior Saints: Tradition and Innovation in Byzantine Iconography (843-1261)* (trans. Richard Brzezinski), Leiden: Brill, pp. 74-76.

13 Исто, стр. 76.

14 Badž, E. V. нав. дело, стр. 262-280.

као победник над смрћу, појављује се у ранохришћанској уметности већ у 3. веку на фрескама римских катакомби.

Оружје, односно крстасто копље, које се у раном хришћанству појављивало на разним амајлијама, касније ће постати уобичајен иконографски мотив хришћанских ратника. Такође, сâм мотив крста (нарочито Истинитог, Часног Крста) у хришћанству, постаје нарочито важан у контексту живота и дела Константина Великог. Крст је виђен као симбол војног тријумфа и победе¹⁵ која је била осигурана тиме што су га војници носили на штитовима у биткама. Такође, знак (знамен) примљен од хришћанског бога, који је навео Константина да поверује у њега, представља један вид примања божанске мудрости и поруке која је била уобичајена у Соломоновим старозаветним причама. Вокер¹⁶ наводи да је Соломонов¹⁷ култ био изразито снажан и међу Јеврејима и међу хришћанима а да се извориште може пронаћи у Старом завету (1 Цар. 5,12) где је Соломон од Бога примио мудрост, а то је по народном предању подразумевало и познавање исцељења и власт над демонима. На сличан начин, Константиново примање божанске мудрости, знамена и власти над земаљским и демонским силама, допринело је његовој победи и утемељењу и прослављању хришћанства.

Прихватање поруке у сну надовезује се такође на ранија веровања. На пример, ходочасници су у храмовима практиковали уобичајени пагански обред *incubatio* који је подразумевао да особа која се моли (која је оболела или се моли за оболелог) преспава (или бди) у храму и током ноћи, у сну или визији, кроз посету божанстава доживи исцељење. „Након буђења, ходочасник је најчешће био излечен од своје болести; у знак захвалности он би остављао за собом *ex-voto* дарове и давао завет о свом исцељењу у виду инскрипција постављених на стели”¹⁸.

15 О раним изворима који помињу овај догађај, детаљније види у: Holbert, M. K. Relics and Reliquaries of the True Cross, in: *Art and Architecture of Late Medieval Pilgrimage in Northern Europe and the British Isles*, eds. Blick, S. and Tekippe, R. (2005) Leiden-Boston: Brill, pp. 337-340.

16 Walker, C. нав. дело, р. 34.

17 Поред Соломона и Христос је често поистовећиван са мотивом светог јахача који пробада женску демонску фигуру. У апокрифном Соломоновом завету Христос се такође појављује као владар над демонима, иако се сматра да је део рукописа унесен накнадно. Mc Cown, C. (1922) *The Testament of Solomon*, Leipzig: J.C. Hinrichs'sche Buchhandlung, p. 50.

18 Greenfield, R. Drawn to the Blazing Beacon: Visitors and Pilgrims to the Living Holy Man and the Case of Lazarus of Mount Galesion, in: *Dumbarton Oaks Papers* 56, ed. Talbot, A. (2002) Washington, D.C.: Harvard University Press, p. 242. Детаљније о ходочашћу раних хришћана у: Цветковска Оцокољић, В. и Цветковски, Т. (2010) Ходочашће раних хришћана

Преузимање паганских религијских и апотропејских симбола у хришћанској иконографији, као што је речено, потекло је на изванредан начин од Константина Великог, односно, према запису Лактанција уочи битке код Милвијског моста, када обележава штитове својих војника *небеским знаменом Бога*. Иако није прецизно утврђено који је то знак, уобичајено се, према сачуваним изворима, сматра да је то христограм *Chi-Ro*. Ипак, Гротовски¹⁹ наводи да христограм на штитовима није преживео иконоклазму, већ га је заменио крст. Такође, ни крстасто копље (*cruce hastata*) које је наглашавало симболичку димензију оружја није преживело, након иконоклазме, у оквиру византијске царске уметности, већ се задржало само у појединим провинцијским крајевима. Гротовски, такође, наводи пример Теодоровог псалтира (Theodore Psalter, Brit. Add. 19352, fol. 75r) где стреле, као симбол зла, нападају Константина Великог који држи крстасто копље.²⁰ Симбол, највероватније крста, на небу са поруком „Noc signo victor eris“ (Овим знаком побеђуј) највероватније је подстакао стварање лабарума - позлаћеног копља са пречком која је носила квадратну заставу са царским портретом изнад којег се налазио монограм састављен од укрштена прва два слова Христовог имена, исписана грчким алфабетом.

У контексту хришћанске симболике, Димитрова²¹ наглашава и улогу представљања животиња, односно коња у овом случају. Она наводи да је коњ у текстовима светих отаца 2. и 3. века представљен као симбол људског обличја Христа док је коњаник представљао његову божанску природу. Она се позива на текстове Хиполита и Иринеја који указују на то да се Христос појавио као коњаник, сједињујући на тај начин краљевско достојанство, божанску димензију и победничку улогу његове спасоносне мисије. Према Хиполиту, он је представљен верницима као динамичан јахач који у *галопу жури за палима у греху и подиже многе*. Према Иринеју, који се позива на светог Јована Богослова, коњаник на белом коњу из Откривења поистовећен је са оваплоћеним Христом који тријумфално јаше са Јеванђељем спасења: „И видјех небо отворено, и где, коњ бијели, и Онај који сједи на ње-

у Свету земљу: паралеле са савременим ходочасником, *Религија и толеранција* 14, Нови Сад: Филозофски факултет – Центар за емпиријска истраживања религије, стр. 225-239.

19 Grotowski, P. нав. дело, стр. 244.

20 Исто, стр. 244.

21 Dimitrova, E. Riders on the storm dramatic ride of the 'Vinica cavalier', in: *Nis & Byzantium XI*, ed. Rakocija, M. (2013) Niš: Niški kulturni centar, p. 154.

му зове се Вјерни и Истинити, и по правди суди и ратује” (Откр. 19,11).

*Константин Велики и мотив светог јахача:
упоредна анализа*

У 9. веку, јављају се учесталије представе цара Константина у византијској уметности. Ипак, познато је да је Константиново чудесно преобраћење и крштење било приказано на мозаицима нартекса цариградске цркве Светог Полиевкта (око 525) а илустрација са истом темом јавља се у рукопису са хомилијама светог Григорија Назијанског (Parisinus gr. 510, fol. 440) рађеном за цара Василија Првог око 880. године. Константинова улога била је нарочито велика у открићу и прослављању Часног Крста.²² Марковић²³ наводи да је недовољно истражен култ светог Константина у контексту натписа у акронимској форми поред представа голготског крста, које се, највероватније, јављају најпре у византијској нумизматици почетком 8. века. Они су истицали победнички карактер голготског крста и Христов тријумф над смрћу а пратио их је натпис IC HC NI KA. У зидном сликарству остале су најраније сачуване фреске из периода 9. века, чија се програмска решења у оквиру цркве могу довести у везу са профилактичком, апотропејском снагом крста што указује на то да се магијска снага паганског веровања задржала и опстала у оквиру хришћанске иконографије.

Упоредном анализом две представе светог јахача: прве (слика 1) на којој је највероватније представљен Соломон и друге (слика 2) на којој је представљен Константин Велики, могуће је приметити и евентуално, претпоставити извесна одступања и донекле другачија тумачења овог мотива.

22 Марковић, М. Средњовековне представе крстова са криптограмима који се односе на светог цара Константина Великог, in: *Nis & Byzantium XI*, ed. Rakocija, M. (2013) Niš: Niški kulturni centar, pp. 124-125.

23 Исто, стр. 128-130.

Слика 1. Бронзана амајлија са ликом Светог јахача (лице), пронађена у Сирији²⁴

Слика 2. Сан Константина Великог (деталј), Parisinus gr. 510, fol. 440²⁵

На приказаним репродукцијама могуће је уочити истоветан иконографски мотив. Приказан је свети јахач на белом коњу који се пропиње. На слици 2. јахач на глави има круну која се највероватније сада појављује у контексту тријумфалне победе и владавине Константина Великог. Крстасто копље, које се појављује на слици 1 и које уобичајено прати представу светог јахача не проналази се на слици 2. Уместо крста на крају копља, знак крста се појављује у кругу (клипеусу)

24 Амајлија приказује мешавину паганских и хришћанских симбола. На лицу амајлије је приказан јахач на коњу, са ореолом око главе, који пробада лава са људским, односно женским лицем, док анђео са ореолом благосиља јахача подигнутим крилом. Унутар амајлије су инскрипције: „Један Бог који побеђује зло“ а у оквиру маргина је парафраза на Псалм 91,1: „Који живе у заклону вишњег“. Преузето из: Библиотека Мичигенског универзитета [Special Collections Library, University of Michigan Library, Ann Arbor] (прегледано 5. 5. 2009). Доступно на: <http://www.lib.umich.edu/traditions-magic-late-antiquity/def1.display.html>

25 Деталј са илуминације из рукописа са хомилијама светог Григорија Назијанског (Parisinus gr. 510, fol. 440), Француска национална библиотека. Константинов сан о победи код Милвијског моста (прегледано 10.9.2013). Доступно на: <http://www.archivesdefrance.culture.gouv.fr>

као знамен на небу, и у висини тела где би се налазио на копљу када би његова десна рука била подигнута у замаху. У златном крсту се налазе слова исписана у облику криптограма (*Ev τούτω Νίκα*) у контексту Христове тријумфалне улоге. Марковић²⁶ сматра да је, иако је илуминација настала на основу Јевсевијевог историјског приказа догађаја код Милвијског моста, сам изглед крста укључујући и распоред наведених речи на њему, највероватније био надахнут најпознатијом представом царева визије из цариградске цркве Светог Полиевкта. Такође, уобичајено, дијагонално постављено копље, на слици 2 је у готово вертикалном положају а универзално зло, најчешће приказано као женски демон у различитим обличјима, сада је повезано са војском цара Максенција за ког се помиње у старим изворима да се бавио разним враџбинама како би омео Константинову победу. Заправо, Максенцију, у контексту паганских веровања, проречено је да се примири у Риму и да ће победити. Међутим, у Сибилским пророчанствима, октобра 312. године било је проречено да ће истог дана непријатељ Рима пропасти. На основу овог пророчанства, верујући у победу над Константином, Максенције је решио да са трупама изађе изван Рима и нападне га у близини Милвијског моста. У циљу бржег преласка реке Тибар са бројним трупама, он је направио још један дрвени понтонски мост, који ће, између осталог, убрзати пропаст његове војске која ће великим делом потонути.²⁷

Димитрова²⁸ наводи да је представа коњаника ратника у раном хришћанству уобичајено означавала соларни симбол наслањајући се на прехришћански тријумфални смисао. Тако је коњаник доносилац победничке, позитивне сунчеве енергије, божанског просветљења и медијатор између статичке хоризонталне линије земље и динамичке вертикале небеских висина. Кинетичка структура представе је исказана у покрету коња, јахача и положају копља чинећи на тај начин дијагоналу која као ликовни, композицијски елемент додатно доприноси динамичности сцене (слика 1). Иако је на слици 2 копље у руци Константина Великог у готово хоризонталном положају, дијагонала која даје динамичност сцени огледа се у приказаном положају Милвијског моста. Сцени доприносе и копља која лете кроз ваздух ка непријатељским војницима који бежећи упадају у реку Тибар.

26 Марковић, М. нав. дело, стр. 132.

27 Silver, S. (2013) *Footprints in parchment: Rome Versus Christianity 30-313. AD*, Bloomington: AuthorHouse, p. 519.

28 Dimitrova, E. нав. дело, стр. 155.

Може се закључити да су основни композициони елементи задржани: јахач, ореол, коњ који се пропиње, крст, копље и непријатељ. Милвијски мост, круна на глави Константина и непријатељска војска указују на историјски догађај и на тај начин одступају он универзалног, архетипског мотива светог јахача. Крст у кругу, који указује на божанску помоћ и знамен на небу, такође има значење непобедивог сунца што указује на то да је соларни култ остао сачуван и у оквиру Константинове иконографије. Измештање крста са копља на небо, указује на успостављање нове, од Бога дате, религије, односно хришћанства.

Закључак

Амајлије о којима је реч у раду, припадају периоду раног хришћанства када су постојали разни хришћански огранци и када је утицај других религија био још увек врло снажан. У периоду када хришћанство постаје институционализовано вршени су разни покушаји како би се једна, истинита религија са сопственом иконографијом успоставила и одржала. Наведене уредбе и прописи говоре о томе колико је био снажан утицај различитих веровања у оквиру ране Цркве а нарочито међу народом. Веровање у различите врсте исцељења духовних и телесних путем амајлија и слика које је често имало апотропејске и профилактичке одлике задржало се и у оквиру византијске иконографије.

Мотив светог јахача, коњаника окруженог ореолом који крстастим копљем пробада и убија архетипско зло, демона у женском облику или неком другом приказу, пренео се и у оквиру иконографије Константина Великог, као што је већ, раније преношен на тријумфалну иконографију римских императора. На илуминацији (Parisinus gr. 510, fol. 440) која се састоји из две сцене: прве која приказује Константинов сан (што указује на везу са поменутиим паганским обредом *incubatio*) и друге, у доњем делу, која приказује битку код Милвијског моста и Константинову победу, уочава се иконографски мотив светог јахача који се смешта у одређен историјски оквир.

Оружје, односно крстасто копље, које се у раном хришћанству појављивало на разним амајлијама, касније ће постати уобичајен иконографски мотив хришћанских ратника. Такође, сâм мотив крста (нарочито Истинитог, Часног Крста) у хришћанству, постаје нарочито важан у контексту живота и дела Константина Великог. Крст је виђен као симбол војног тријумфа и победе. Такође, криптограм који се налази у оквиру крста, небеског знамена, говори о утицају веровања у његово апотропејско својство. Сам крст, такође је до

савременог доба опстао као нека врста амајлије, што је био током читаве историје хришћанства.

Коњаник који у галопу јури и божијом вољом побеђује архетипско зло опстао је током хришћанске иконографије. Овај мотив остао је најприсутнији у иконографији светог Ђорђа који крстастим копљем убија аждају. Међутим, илуминација из периода 9. века о којој је било речи, указује на то да је цар Константин Велики такође задрео својства Христа-победника над смрћу, али и цара земаљског који попут цара небеског побеђује непријатеље и прославља крст односно хришћанство.

ЛИТЕРАТУРА:

Бац, Е. В. (1988) *Амајлије и талисмани* (прев. Драган Јовић и Борислав Станић), Београд: самостално издање Борислав Станић, Драган Јовић, Зорица Миљивојевић и Добросав Станић

Vohak, G. (2008) *Ancient Jewish Magic: A History*, Cambridge: Cambridge University Press

Цветковска Оцокољић, В., Ђурић, Ж. и Цветковски, Т. (2013) Слобода, воља и знање: гностицизам и хришћанство, *Религија и толеранција* 19, Нови Сад: Филозофски факултет – Центар за емпиријска истраживања религије

Цветковска Оцокољић, В. и Цветковски, Т. (2013) Иконографски мотив светог јахача: порекло и развој, *Витешка култура* 2, Београд: Велики приорат Витезова Темплара Србије

Цветковска Оцокољић, В. и Цветковски, Т. (2010) Ходочашће раних хришћана у Свету земљу: паралеле са савременим ходочасником, *Религија и толеранција* 14, Нови Сад: Филозофски факултет – Центар за емпиријска истраживања религије

Dimitrova, E. Riders on the storm dramatic ride of the ‘Vinica cavalier’, in: *Nis & Byzantium XI*, ed. Rakocija M. (2013) Niš: Niški kulturni centar

Dols, M. Insanity in Byzantine and Islamic Medicine, in: *Dumbarton Oaks Papers* 38, ed. Talbot, A. (1984) Washington, D. C.: Harvard University Press

Greenfield, R. Drawn to the Blazing Beacon: Visitors and Pilgrims to the Living Holy Man and the Case of Lazaros of Mount Galesion, in: *Dumbarton Oaks Papers* 56, ed. Talbot, A. (2002), Washington, D.C.: Harvard University Press

Grotowski, P. (2009) *Arms and Armour of the Warrior Saints: Tradition and Innovation in Byzantine Iconography (843-1261)*, (trans. Richard Brzezinski), Leiden: Brill

Holbert, M. K. Relics and Reliquaries of the True Cross, in: *Art and Architecture of Late Medieval Pilgrimage in Northern Europe and*

the British Isles, eds. Blick, S. and Tekippe, R. (2005) Leiden-Boston: Brill

Higgins, S. Riding into late antiquity: a Thracian rider relief from Golemo Gradiste, Konjuh, in: *Nis & Byzantium XI*, ed. Rakocija, M. (2013) Niš: Niški kulturni centar

Spier, J. (1993) Medieval Byzantine magical amulets and their tradition, *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* 65, London: The Warburg Institute, University of London

Марковић, М. Средњовековне представе крстова са криптограмима који се односе на светог цара Константина Великог, у: *Nis & Byzantium XI*, ed. Rakocija, M. (2013) Niš: Niški kulturni centar

Марковић, М. (2001) *Студије о религији антике*, Београд: Јасен.

Mc Cown, C. (1922) *The Testament of Solomon*, Leipzig: J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung

Novaković, S. (1880) Legenda o svetom Đurđu u staroj srpsko-slovenskoj i u narodnoj usmenoj literaturi, u: *Starine XII*, Zagreb: JAZU

Van Dam, R. (2011) *Remembering Constantine at the Milvian Bridge*. Cambridge: Cambridge University Press

Vikan, G. Art, Medicine and Magic in Early Byzantium, in: *Dumbarton Oaks Papers* 38, ed. Talbot, A. (1984) Washington, D.C.: Harvard University Press

Walker, C. (2003) *The Warrior Saints in Byzantine Art and Tradition*. Aldershot: Ashgate

Silver, S. (2013) *Footprints in parchment: Rome Versus Christianity 30-313 AD*, Bloomington: Author House

Violeta C. Ocokoljić, Željko Đurić and Tatjana Cvetkovski
Megatrend University in Belgrade, Faculty of Culture and Media,
Academy of the Serbian Orthodox Church for Art and Conservation,
Megatrend University in Belgrade, Faculty of Business Studies, Belgrade

CONSTANTINE THE GREAT AS A HOLY RIDER - WARRIOR

Abstract

In the early Christianity there were many amulets, known as a group of Gnostic amulets, depicting a holy rider-warrior holding a cross-tipped spear piercing the enemy. This motif was usually attributed to Solomon who killed a female demon, but was later associated with Christ, St. George, St. Theodore and other saints. There is also the amulet that shows Emperor Constantine the Great in his victory at Milvian Bridge (Parisinus gr. 510, fol. 440). It can be assumed that the image of Constantine as a holy warrior of the imperial cavalry, before the period of iconoclasm, was even more widespread. However, some variations can be observed in the usual iconography. Also, although Constantine's role in the spread of Christianity and the celebration of the Holy Cross is huge, this symbol is much older and related to the influence of other, older religions and beliefs.

Key words: *Holy Rider; Constantine the Great, Cross*

Миле В. Пајић, *Улаз у манастир Хиландар,*
српска царска лавра, Света гора *Атос*